

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Голодницький Э.* Как получить компанию в наследство // Юридична практика. – 2005. – № 19 (385). – С. 16 – 17; *Кравчук В.* Зміна власника (засновника) приватного підприємства // Підприємництво, господарство і право. – 1999. – № 9. – С. 44 – 51.
2. *Кравчук В. М.* Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики. – К.: Істина, 2005. – 720 с.; Спадкове право. Нотаріат. Адвокатура. Суд. Науково-практичний посібник / С. Я. Фурса, С. І. Фурса, О. М. Клименко, С. Я. Рабовська, Л. О. Кармаза та інші; За заг. ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2007. – 1216 с.
3. *Наприклад*, станом на 01.01.2012 року в м. Києві зареєстровано кооперативів 2729, із них лише 257 – виробничих. За даними Головного управління статистики в м. Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gorstat.kiev.ua. В АР Крим станом на 01.01.2012 року зареєстровано 2586 кооперативів, із них 153 – виробничі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sf.ukrstat.gov.ua.
4. *Господарський кодекс України* від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – Ст. 144.
5. *Цивільний кодекс України* від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
6. *Про кооперацію*: Закон України від 10.07.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 5. – Ст. 35.
7. *Про сільськогосподарську кооперацію*: Закон України від 17.07.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – Ст. 261.
8. *Зайцева Т. И.* Наследственное право в нотариальной практике: комментарии (ГК РФ, ч. 3, разд. V), метод, рекомендации, образцы док., норматив. акты, судеб. практика: практ. пособие / Т. И. Зайцева, П. В. Крашенинников; Федер. нотар. палата России. Центр нотар. исслед. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 800 с.
9. *Кашанина Т. В.* Корпоративное право – М.: НОРМА–ИНФРА, 1999. – 486 с.
10. *Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона)* / Пер. с франц. В. Захватаев / Предисловие: А. Довгерт, В. Захватаев / Приложения 1 – 4: В. Захватаев / Отв. ред. А. Довгерт. – К.: Істина, 2006. – 1008 с.
11. *Цивільний кодекс України*: коментар. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2003. – 856 с.
12. *Кравченко С.* Схожість та розбіжності між поняттями права участі у товаристві, корпоративних прав та прав учасників товариства // Право України. – 2007. – № 4. – С. 95.
13. *Рабовська С. Я.* Спадкування прав засновника (учасника) корпоративного підприємства: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / С. Я. Рабовська; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – С. 2.
14. *Кравчук В. М.* Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики. – К.: Істина, 2005. – 720 с.

Issues of legal regulation related to the inheritance of the production co-operative share are investigated.

В статтє исследуются вопросы правового регулирования наследования паев производственного кооператива.

ПРАВА СУБ'ЄКТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ВИНАХІД ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА АВСТРІЇ

Закорецька Л. О.,

*молодший науковий співробітник відділу правових проблем підприємництва
НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

У статті досліджуються питання права суб'єкта інтелектуальної власності на винахід в Україні та Австрії.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, винахід, об'єкт права інтелектуальної власності.

Права суб'єктів інтелектуальної власності відіграють важливу роль в сучасних умовах переходу до ринкових відносин. І, оскільки право інтелектуальної власності є підгалуззю цивільного права, то значить, ті самі особи можуть бути суб'єктами права інтелектуальної власності. Досвід розвинених країн, насамперед Австрії, засвідчує, що саме по собі виробництво вже не є визначальним чинником зростання економічних показників, а поступово поступається місцем як науці, так і розвитку новітніх технологій. У зв'язку з цим питома значимість інтелектуальної власності в житті людей зростає навіть не щодня, а щогодини.

Уряди країн свідомо прагнуть заохочувати застосування результатів творчої праці, а також сприяти вільній торгівлі в інтересах економічного та соціального розвитку.

Згідно зі ст. 463 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності на винахід є: винахідник, інші особи, які набули прав на винахід за договором чи законом [1, с. 235–236]. Винахідник – фізична особа,

творчою працею якої створено об'єкт, який визнано винаходом. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» автором винаходу визнається особа, творчою працею якої він створений.

Проте на сьогодні спірним залишається нез'ясованість у визначенні понять. Так, у вищезазначеній статті ЦК вживається поняття «винахідник», а не «автор винаходу». Зазначене питання потребує внесення термінологічних змін до Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» [2].

О. А. Підпригора зазначав, що в теорії права прийнято вважати суб'єктом прав того, хто може мати права, того, хто може бути носієм права. Найбільш вдалим загальним визначенням, на його думку, є таке: «Суб'єкт права є людина або організація чи інше соціальне утворення, які законом наділені здатністю мати суб'єктивні права та нести юридичні обов'язки, і, отже, бути учасниками правовідносин». Таким чином, суб'єктом права може бути будь-яка людина (фізична особа) незалежно від громадянства, постійного місця проживання, роду занять та іншого особистого фактора. Суб'єктом права можуть бути і юридичні особи, у тому числі і держава. Немає значення і вік фізичної особи, носієм права може бути і щойно народжене немовля. Немає значення і психічний стан фізичної особи. О. Підпригора пропонує суб'єктів права інтелектуальної власності поділяти на дві групи. Передусім – це творці інтелектуальної власності. Творцями можуть бути тільки фізичні особи, творчою працею яких створено об'єкт права інтелектуальної власності. Другу групу становлять юридичні особи, які самі не створювали об'єкт, а стали суб'єктами цього права за законом чи договором [3, с. 187–189]. Немає значення і стан дієздатності особи. Малолітнім або недієздатним особам можуть належати немайнові права інтелектуальної власності. Майнові права на зазначений об'єкт від їх імені можуть здійснювати їх родичі або опікуни. Фізичні особи, дієздатність яких обмежена, можуть здійснювати свої майнові права за згодою їх піклувальників. Винахіднику належить особисте немайнове право на винахід, і це право є невід'ємним та діє безстроково.

До вторинних суб'єктів права інтелектуальної власності належать фізичні чи юридичні особи, які набули права інтелектуальної власності на винахід за законом чи договором. Особливе місце в цьому питанні відводиться роботодавцю. Згідно зі ст. 429 ч. 2 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на винахід, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який його створив, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не передбачено договором. До вторинних суб'єктів права інтелектуальної власності на винахід належать також спадкоємці. У разі смерті винахідника право на винахід переходить до його спадкоємців. Спадкування права інтелектуальної власності у даному випадку відбувається або ж за законом, або ж за заповітом. При цьому до спадкоємців переходить не весь обсяг прав, а лише ті права, які забезпечують майнові інтереси спадкоємців: право на подачу заявки; право на отримання патенту; право на отримання винагороди, якщо це передбачено договором. При спадкуванні до спадкоємців переходять лише особисті майнові права інтелектуальної власності володільця патенту у повному обсязі. Але строк їх дії буде обмежено патентом, що залишився. Якщо ж спадкоємців кілька, то вони реалізують свої майнові права, що перейшли до них, за взаємною згодою. Вони можуть це зробити спільно або ж наділити одного із них відповідним правочином; або ж передати здійснення прав інтелектуальної власності третій особі, наприклад патентному повіреному. Одним із суб'єктів права інтелектуальної власності на винахід є володільць патенту. Володільць патенту – особа, яка отримала патент на винахід і тим самим набула права інтелектуальної власності, що з нього випливають. Проте, як свідчить практика, особи і винахідника, і володільця патенту збігаються між собою не завжди. Адже володільцями можуть бути й інші особи. На жаль, на сьогодні це питання у законодавстві України не врегульоване. Так, у ст. 463 ЦК України вживається поняття «винахідник», а у ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» – «автор винаходу». А тому, на нашу думку, дане питання потребує термінового вивчення та внесення змін до діючого законодавства. Законодавство України надає можливість поступитися правами інтелектуальної власності на одержання патенту будь-якій фізичній чи юридичній особі. І ця можливість може бути реалізована шляхом зазначення у заявці імені чи найменування майбутнього володільця. У випадку ж, коли заявка на видачу патенту була подана до моменту здійснення державної реєстрації прав на винахід, винахідник звертається до Державної служби інтелектуальної власності з проханням видати патент на ім'я іншої особи, для чого та, у свою чергу, повинна надати свою згоду. Така переуступка права здійснюється на основі спеціального договору, який укладається між винахідником та майбутнім володільцем патенту, та не потребує особливої реєстрації.

Австрія. На сьогодні спірним у Патентному Законі Австрії є те, чи існує окремо поняття «право на винахід». Під винаходом розуміється здійснення технічної ідеї. Особливого права на здійснену ідею немає, але, безумовно, є право на майнову вигоду, яка може привести до експлуатації винаходу. Винахідник, продаючи свій секрет, тим самим уступає не сам винахід, а його майнову вигоду. У випадку ж пропажі винаходу та обнародування його вже не можна повернути ані винаходу, ані майнової вигоди. Винятком є те, що винахідник може змусити винного у пропажі заплатити винагороду за його збитки. Шляхом винаходу майнова вигода монополізується в руках власника патенту, причому, який і не завжди являється його винахідником. У цьому і полягає його виключне право на патент. Власник патенту має виключне право користуватися винаходом у сфері господарювання або ж забороняти будь-кому іншому ним користуватися. Лише він має право виготовляти предмет винаходу, поширювати та вживати його для промислової мети. Хто виготовляє

предмет чужого винаходу для власних домашніх потреб, для наукових досліджень та таке інше, той не порушує патенту. Патентний Закон Австрії 1970 року має спеціальний розділ, який стосується службових винаходів. Право на службовий винахід має наймач. За винахід службовцю надається відповідна винагорода, яка оговорюється при оформленні на роботу [4. Австрія. Електронний ресурс: hi-edu.ru/e-books/xbook/078/01/part-004.htm].

Порядок реєстрації заявок найбільш зручний у Австрії для винахідника. Йому достатньо надати опис, та якщо цей опис відповідає вимогам та не стосується явної заборони, то патент на нього встановлюється. Ані новизна, ані належність винаходу, ані добросовісність опису не перевіряється. Патент встановлюється на ризик та страх заявника та без втручання у це уряду. Такий порядок є характерним і для таких країн як Бельгія, Франція, Італія, Іспанія та Португалія. На відміну від Австрії в Україні законодавець ще не визначився із такими поняттями як «службовий винахід» та «службовий твір». Службовий винахід (твір) створюється інтелектуальною творчою працею фізичної особи (працівника), який на умовах, зазначених у договорі, здійснює для іншої сторони (роботодавця) діяльність, інтереси якої перебувають у сфері діяльності роботодавця. Слід зазначити, що до прийняття ЦК України ці запозичені із зарубіжного законодавства конструкції вимагали додаткової аргументації щодо створення механізму співвідношення цивільно-правових відносин. Виходячи із ч. 1 ст. 429 ЦК України, роз'яснення і буде полягати у тому, що результат інтелектуальної, творчої діяльності безпосередньо повинен бути пов'язаний із виконанням трудових обов'язків працівника. А це, безумовно, є трудовим правом. До таких парадоксальних висновків тяжіє національна система права, але вони зовсім не властиві континентальному праву. Із зазначеної статті ЦК застосовувати вказані випадки неможливо.

Ця нова позиція законодавця суперечить і діючому дотепер принципу невідчужуваності, невіддільності від творця його особистих немайнових прав, більш того, залежності від правового статусу творця, а не від правового визнання творчого внеску автора у створення твору. А тому такий розподіл є некоректним. По-друге, застосування ч. 1 ст. 429 ЦК України на практиці є неможливим. По-третє, при застосуванні вказаної статті виходить, що законодавець не визначив ще одного суб'єкта права інтелектуальної власності – працівника, тобто того самого автора, який створив об'єкт права інтелектуальної власності, але не за власною ініціативою, а у процесі виконання ним своїх трудових обов'язків. По-четверте, якщо виходити із того, що працівник є автором (творцем) винаходу, то норму, яка передбачає можливість особистих немайнових прав інтелектуальної власності фізичною або юридичною особою, де (або) у якої працює працівник, у випадках, передбачених законом, не слід розуміти як наявність у законодавстві вказаних випадків, які, на жаль, не встановлені у національному законодавстві. По-п'яте, ще одним суб'єктом трудового договору є роботодавець, що представлений не тільки як власник засобів виробництва, а й як юридично оформлений цивільним правом суб'єкт цивільного обороту. Тим самим визначаються однакові підстави для виникнення права інтелектуальної власності як для юридичної, так і для фізичної особи, яка може бути роботодавцем. На сьогодні суттєвим фактором у законодавстві України є те, що законодавець не врахував статус такої особи як суб'єкта підприємницької діяльності, що є дуже важливим для застосування на практиці. Із ч. 1 ст. 429 ЦК України слід розуміти, що фізична особа, яка не є підприємцем, не може виконувати функції роботодавця по відношенню до автора, оскільки між даними суб'єктами у такому випадку будуть існувати підрядні відносини. Таким чином, суб'єктивні майнові права інтелектуальної власності як різновид цивільних прав можуть бути передані тільки на цивільно-правовій основі – за законом чи договором. Безумовно, не йдеться про трудові договори, виникнення та перехід цивільних прав яких трудовим правом не регулюється. Для країн же загального права характерним є відокремлення майнових прав від особистості автора і, таким чином, цілком можливо, коли автором «службового твору» є роботодавець [1, с. 64–67]. Якщо ж порівнювати ці два види договору (цивільний та трудовий) за суб'єктивним складом із застосуванням ч. 1 ст. 429 ЦК України, то можна дійти висновку, що однією із сторін у цих договорах є юридична особа або ж інший суб'єкт підприємницької діяльності. Іншою із сторін у цивільно-правовому договорі є автор як творча особистість, а в трудовому договорі – працівник як носій обов'язків, властивих конкретній посаді, які може виконувати будь-яка фізична особа, що має необхідну освіту і кваліфікацію. Спільною стороною цих двох договорів є фізична особа, однак яка уніфікована трудовими (посадовими) обов'язками, а фізична особа цивільно-правового договору несе в собі риси творчої індивідуальності. У цьому випадку трудові обов'язки слід розглядати як правову фактичну основу створення об'єкта права інтелектуальної власності у зв'язку із виконанням трудового договору і не як підставу набуття майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності юридичною або фізичною особою.

Підставою виникнення майнових прав інтелектуальної власності у роботодавця – юридичної або фізичної особи-підприємця є тільки цивільно-трудова угода. Винятком є перехід прав юридичної особи до правонаступників при припиненні діяльності юридичної особи та перехід прав від фізичної особи-підприємця у разі його смерті до спадкоємців. У цьому випадку трудовий договір є тільки презумпцією для укладання цивільно-правового договору як підстава для переходу цивільних прав та обов'язків до іншої особи та укладається він з автором – фізичною особою, яка є стороною трудового договору. При передачі ж майнових прав інтелектуальної власності автор (творець) як первинний суб'єкт права інтелектуальної власності на відповідний об'єкт виражає свою згоду на поступку прав роботодавцеві – іншій стороні. Таким чином, можна зробити висновок про те, що ст. 429 ЦК України носить диспозитивний характер.

Диспозитивний характер вищевказаної статті надає можливість сторонам на власний розсуд розподіляти майнові права інтелектуальної власності між собою шляхом укладання цивільного окремого договору. Якщо ж сторони не визначили у цивільному договорі умови розподілу між собою майнових прав інтелектуальної власності, то у даному випадку вступатиме в дію вимога, що право власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належить працівникові та роботодавцеві спільно. Отже, якщо в договорі між роботодавцем та працівником не передбачено іншого розподілу майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності, то вони наділяються однаковими правами як на отримання охоронного документа, наприклад патенту, так і на його використання. Для винаходу, патент на який належить кільком особам, характерний порядок здійснення спільного майнового права інтелектуальної власності буде залежати від його особливостей. Наприклад, згідно із Законом України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» у разі відсутності між сторонами угоди кожен із суб'єктів спільного права інтелектуальної власності на власний розсуд може використати винахід. І тільки на акт розпорядження правами необхідна згода іншого володільця патенту.

Ще одним суб'єктом права інтелектуальної власності на винахід згідно зі ст. 470 ЦК України є попередній користувач. Визнання особи попереднім користувачем пов'язано зі здійсненням ним діяльності по добросовісному використанню в Україні об'єкта, який є тотожним заявленому винаходу, або його діяльність пов'язана із значним зусиллям по підготовці до такого використання. Право попереднього користувача виникає за наявності таких ознак. По-перше, незалежно від автора заявленого винаходу має бути створений тотожний об'єкт права інтелектуальної власності в результаті творчої самостійної роботи іншими особами. По-друге, винахід має бути застосований лише особою, яка реально претендує на визнання її попереднім користувачем або ж ця особа здійснює (або здійснювала) значну підготовку для його застосування. По-третє, використання винаходу має місце лише на території України. Використання ж його поза її межами слід розглядати як підставу для набуття користувачем особливих прав. По-четверте, ці дії мають бути вчинені до дати подання заявки на винахід або до дати його пріоритету. Право попереднього користувача має безоплатний характер. Попередній користувач не повинен виплачувати володільцю патенту компенсацію за використання запатентованого винаходу.

Прогалина у законодавстві України виявляється у тому, що воно не передбачає видачу попередньому користувачеві спеціального документа, який би підтверджував таке його право. А тому передача таких прав можлива лише тоді, коли вони передаються разом із підприємством або діловою практикою, що є невід'ємною його частиною. У разі виникнення спору попередній користувач має доводити правомірність використання запатентованого винаходу. А завданням володільця патенту на винахід є всього лише доказування того, що відбулося (або ж відбувається) недозволене ним використання об'єкта права інтелектуальної власності, але тотожного запатентованому винаходу.

Оскільки, як було зазначено, у законодавстві України виникла нез'ясованість у таких поняттях як «винахідник» та «автор винаходу», то: по-перше, конкретно визначитися із кожним із цих понять та внести ці термінологічні зміни як до Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», так і ЦК України. По-друге, у зв'язку з тим, що у законодавстві України відсутні норми права на об'єкт, створений у зв'язку із виконанням трудового договору, то потрібно прийняти спеціальний закон з даного питання. У цьому законі повинні були б знайти відображення норми щодо регламентації права інтелектуальної власності на об'єкти цього права, враховуючи те, що автор створив його, перебуваючи у трудових відносинах та враховуючи і те, чи дійсно він створений у зв'язку з його трудовими обов'язками, чи ні. По-третє, відобразити питання винагороди автора об'єкта права інтелектуальної власності; повідомити роботодавця про факт створення такого об'єкта; порядок переходу майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт; питання конфіденційності та вирішення спорів між сторонами. По-четверте, конкретно визначитися із поняттями «автор-роботодавець» та «автор-працівник». По-п'яте, визначитися із порядком укладання цивільно-правового договору, що є необхідним для вирішення подальшої долі творчого результату та розподілу прав на нього. По-шосте, визначитися з питанням обмеження майнових прав інтелектуальної власності, що є додатковою гарантією реалізації прав автора. По-сьоме, питання форм компенсації автору вартості його інтелектуальної, творчої діяльності. По-восьме, питання наділення працівника корпоративними правами. По-дев'яте, проблеми використання нематеріальних активів як внесок до статутного капіталу підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Право інтелектуальної власності*. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / За заг. ред. М. В. Паладія, Н. М. Мироненко, В. О. Жарова. – К.: Парламентське вид-во, 2006. – С. 64–67. – С. 235–236.
2. *Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі»* від 22.05.2003 р. № 850-IV/850-15 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 35. – Ст. 1.
3. *Право інтелектуальної власності*. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. – С. 187–189.
4. *Австрія. Електронний ресурс*: [hi-edu.ru/e-books/x/book078/01part-004htm].

The article contains problem in right of subject inventor in intellectual property in Ukraine and Austria.

В статье рассматриваются вопросы права субъекта интеллектуальной собственности на изобретение в Украине и Австрии.